

Ilija Trojanow

Smeltend ijs

Vertaald uit het Duits door
José Rijnaarts

DE GEUS

De vertaling van dit boek is mede tot stand gekomen dankzij een subsidie van het Goethe-Institut, dat wordt gefinancierd door het Duitse ministerie van Buitenlandse Zaken

De vertaalster ontving voor deze vertaling een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds

Oorspronkelijke titel *Eistau*, verschenen bij Carl Hanser Verlag
Oorspronkelijke tekst © Carl Hanser Verlag, München 2011
Nederlandse vertaling © José Rijnaarts en De Geus BV, Breda 2011
Omslagontwerp Mijke Wondergem
Omslagillustratie © Getty Images/Dan Shugar

ISBN 978 90 445 2011 4

NUR 302

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van De Geus BV, Postbus 1878, 4801 BW Breda, Nederland. Telefoon: 076 522 8151.
Internet: www.degeus.nl.

Wilt u het gratis magazine *Geuzennieuws* met informatie over onze nieuwe uitgaven ontvangen, ga dan naar www.degeus.nl en meld u aan.

voor S.
mijn woordgezellin

At each slow ebb hope slowly dawns that it is dying.

SAMUEL BECKETT, *Company*

I

S54° 49' 1" W 68° 19' 5"

De ergste nachtmerrie van ieder mens is dat je niet meer kunt ontsnappen door wakker te worden.

Zoals altijd op de dag voor we uitvaren, komen we 's avonds bij elkaar in een van de kroegen van Ushuaia, tegen de helling op, weg van de doorloopstraten, op het uur waarop een laatste lichtstreep aan de verre hemel vergloeit. In een plechtige stemming – tenslotte hebben we elkaar een half jaar niet gezien – zitten we dicht naast elkaar aan een van de lange, houten tafels, waar we worden bediend door een oude man, op het eerste gezicht geen waaghals, maar ooit heeft hij me bij het afscheid toevertrouwd dat het al goed met hem gaat als hij niet de behoefte heeft met een mes in zijn hand te steken. Het aanbod is beperkt, maar de oude baas schenkt voor een habbekrats in, en voor

mij is het genoeg om daar met een glas in mijn hand te zitten, omringd door de brede weerziensglimlach van de Filippino's, die het nijvere gros van de bemanning vormen. Aan boord zijn ze altijd bezig, met elke soldijdag die verstrijkt, verhuiselijkt hun omgang met elkaar tot ze in de beschuttende schaduw van één grote familie leven, en het gemak waarmee ze hun werk doen, is verbazingwekkend. Ze zullen een raadsel voor me blijven. Ushuaia heeft geen vat op hen, ze hebben geen last van bonzende herinneringen of de echo van slachtpartijen, op die frequentie zijn ze doof, dat maakt deel uit van het Europese erfgoed, het zijn littekens van de blanke man. Ze dwarrelen even onbevangen door dit stadje als door alle andere geschonden oorden op onze expeditie (een protserig woord uit de liturgie van de reclamefolders), ze lijken de grond amper te raken, voorzover ze al aan land gaan. Dat scheidt ons, we hebben geen gemeenschappelijk verleden; datgene wat mij verlamt, schijnt hen met leven te vervullen. Voor het overige zijn ze goed te *handlen*, zoals de hotelmanager aan boord tot vervelens toe roept (en hij bedoelt: veel beter dan die weerbarstige Chinezen), alsof hij ze persoonlijk heeft afgericht, zo vlijtig zo geduldig zo mak. Mij zou die gediensstigheid op de zenuwen werken als ik Paulina niet had, die wellicht op ditzelfde moment onze gezamenlijke hut een persoonlijk tintje aan het geven is met een kunstbloem en een flink aantal foto's, een hele menagerie van familieleden, vooraan de vele grootmoeders op stoelen die de tuin in zijn gesleept en waarvan het rieten vlechtwerk op verschillende plaatsen kapot is, daarachter, staande, de dochters en zo-

nen, stuk voor stuk trouwe zonen op die ene na, die is ervandoor, er wordt gesmiespeld dat hij in een restaurant in New York groenten fijnhakt. Ik klink met Paulina's landgenoten: mecaniciens, koks, stuurliu en de gerant van het restaurant, Ricardo, even onooglijk als een gesealde koffer, maar pas op, zijn macht zal in de loop van de reis uitdijen, elke passagier zal hem leren kennen en menigeen zal hem hoogachten (*Howzit Mr. Iceberger*, hij steekt zijn duim op, altijd erop bedacht misverstanden profylactisch uit de weg te ruimen). Het is een kostelijk gezicht om die miljonairs uit het noordelijk halfrond bij zijn lessenaar in de rij te zien staan, gewillig zijn hielen likkend en hem onder couvert bedankend voor de begeerde tafel aan bakboord, met magnifiek uitzicht op ijsschots en zeelupaard. De rijken zijn bereid, zo heb ik de afgelopen jaren op zee begrepen, aanzienlijke bedragen neer te tellen voor kleine privileges; daarmee verheffen zij zich boven de massa, en Ricardo wordt er zelfverzekerder van en financiert er de verbouwing van zijn pension in Romblon mee. Zeelupaarden, pelsrobben en pinguïns interesseren hem net zomin als gletsjers of ijsbergen, hij grijpt elk passend uitzicht aan om te roepen: *what a view, fantastic, fantastic, take your seats*, hij grijnst breed en paradeert met zijn tanden, hij zou er evenveel *fantastics* tegenaan gooien als hij klanten zou weten te werven voor een plekje op de tribune bij een vuilstortplaats, onze restaurantbaas stemt zijn smaak af op het criterium van de verkoopbaarheid. Telkens wanneer we met een grote groep bij elkaar zitten, flirt hij met de blonde walvisvrouw links van hem en polijst hij zijn running gags als vingernagels,

one of these days kom ik naar je lezing, echt waar, ik wil die beesten begrijpen sinds ik ze vanuit het restaurant water heb zien spugen, ze zijn echt prachtig, maar hoe het komt dat *beautiful* Beate meer van walvissen dan van mensen houdt, dat zou hij weleens willen weten, en daarom gaat hij bij een van haar volgende lezingen op de eerste rij zitten en zal hij elk woord van haar opschrijven, aan onze lange houten tafel vol met vrijblijvende inkervingen belooft hij dat elke keer voor we uitvaren, *this time, swear to heaven*, de walvisvrouw knijpt in zijn arm, ze spreekt Engels met een Duits accent, Duits met een spoorje Spaans en Spaans met een Chileens tintje. Toch zal er weinig terechtkomen van zijn *education cetacean*. Wat vaststaat, is dat hij aan het eind van deze reis met een koksmuts rond zal gaan om fooien op te halen voor het keukenpersoneel, dat zich ondertussen in een rij voor de gebogen bar opstelt om samen in het Tagalog een lied aan te heffen. Het klinkt als de hymne aan de onbekende bediende en wordt steevast met donderend applaus beloond.

Rond onze houten tafel zitten ook de lectoren van de MS HANSEN, anders gezegd de schoolmeesters voor vakantie-gangers, zoals ikzelf drie jaar ben geweest, tot de kapitein me gisteren meteen na mijn aankomst bij zich liet komen om me mede te delen dat de expeditieleider onverwachts in Buenos Aires in het ziekenhuis was opgenomen op verdenking van varkensgriep, hij zou zich onder geen beding op deze etappe bij ons kunnen voegen, in het gunstigste geval zouden we hem op de terugweg weer kunnen oppikken bij het Beaglekanaal, tot die tijd moest hij worden vervangen

en de kapitein vond mij daar wel geschikt voor, ik was geëngageerd en deskundig, bezat levenswijsheid (die af en toe haar doel voorbijschoot, voegde zijn blik eraan toe) en beschikte bovendien over voldoende ervaring aan boord. Ik wilde ja noch nee zeggen, dus pakte ik de map met instructies aan. Van nu af zal ik veel vaker dan me lief is achter het zendontvangapparaat en het PA-systeem zitten om de passagiers op de hoogte te stellen van het weer, de route of de volgende bestemming. Iedere lector uit ons groepje beschikt over uiterst specialistische kennis op het gebied van oceanografie, biologie, klimatologie of geologie, ieder van ons verstaat de kunst om vermakelijk en leerzaam over dieren wolken rotsen te vertellen, ieder van ons is op zijn eigen merkwaardige manier een vluchteling, *we're nowhere people*, die uitspraak is gemunt door El Albatros, onze ornitholoog uit Uruguay. *Mr. Iceberger*, hij knikt me toe, ook hij noemt me zo, sommigen hebben mijn voornaam Zeno nog nooit gebruikt of weten niet hoe je die uitspreekt, of het Zenno of Zeeno is, of Seijno, zoals Jeremy zegt, ons jonkie uit Californië wiens grootvader ik bijna zou kunnen zijn. Het zijn bijzaken waar ik geen belang aan hecht, maar soms bekruipt me de verdenking dat achter die bijnaam die mijn collega's me geven de overtuiging schuilgaat dat ik een zonderling ben. Het is vreemd om in een gezelschap van gepassioneerden voor al te hartstochtelijk door te gaan.

Beate is vandaag met een groep passagiers naar het nationaal park geweest, waar de paden langs de baaien slingeren en schuin vallende zonnestralen als vlinders op de bladeren landen, ieder van ons heeft de gemakkelijke wandeling

door het Patagonische woud al weleens gemaakt, maar dit jaar is er een nieuw voetpad geopend en de consciëntieuze Beate wil niet in verlegenheid worden gebracht door een toerist die over meer kennis beschikt dan zij, al is het maar over een stippelpaadje naar een baai verderop. Daarom is ze, zoals ze uitvoerig vertelt, meegereden in een van de vijf bussen (doorgenummerd van 1 tot en met 5) die langs het zuidelijkst gelegen golfterrein ter wereld rijden, voorbij het einde van de Carretera Panamericana tot aan een enorme parkeerplaats, twee exercitievelden groot, waar aliens in de natuur landen en waar je langs een trapje van gelakt hout naar het pad afdaalt. Hoeveel walvissen heb je gezien? vraagt Ricardo voor de grap. Eentje, antwoordt Beate. Eén walvis, hoe kan dat? Een eenling? Een jong dier? Een gestrande walvis, antwoordt Beate, van steen, hij ligt op het land, er groeit mos op en kinderen mogen erop rijden. Ze pauzeert even. Hij ligt daar als een memento mori. Ze pauzeert wat langer. Zo massief alsof hijzelf eeuwen mee kan. Langs het nieuwe pad staat om de tweehonderd meter een vuilnisbak en om de tweehonderd meter een bank. Vuilnisbak bank vuilnisbak bank, zo sluip je door het woud. Onze gids, zegt Beate, was een hufter op hoge laarzen, een *Porteño* die zijn zomers in het koele zuiden doorbrengt, hij compenseerde zijn gebrek aan kennis met zijn falsetstem, over de oorspronkelijke bewoners praatte hij alsof het wilde beesten waren, hij noemde ze niet eens bij hun naam maar schold ze uit voor 'grasvreeters' en maakte stomme grappen, we weten weinig van ze, zei hij, ze waren zo schuw, ze verdwenen zodra ze iemand zagen, als je bij ze in de buurt

probeerde te komen, namen ze de benen en verstopten zich in de struiken, net stekelvarkens, of ze kropen onder de grond, net stinkdieren. Ik moest hem ten overstaan van de passagiers wel terechtwijzen, ik kon het niet laten, en ik zei dat de mensen die vroeger in dat woud leefden Yahgan heetten. 'Yahgan', hij herhaalde het woord alsof hij het moest kraken, wat een naam voor een natuurlvolk, hij vond het exotisch klinken, net een zeldzame spinnensoort. Heb ik het al over zijn laarzen gehad? Die lieten een diepe afdruk achter, een of andere naam, de naam van de fabrikant, vermoed ik, die hij met elke stap in de vochtige aarde drukte. Kan iemand me uitleggen waar dat merkwaardige woord 'natuurlvolk' vandaan komt? Beate valt stil en opeens zwijgt iedereen om haar heen, alsof er een geheim teken is gegeven. De vraag heeft niet iedereen gehoord, het antwoord zal langs de hele tafel gaan. Dat gebruiken wij omdat we ze hebben geëlimineerd, zeg ik met harde stem. Omdat wij alles vernielen wat de kant van de natuur kiest. We vereren de uitgestorvenen, we stellen hun maskers tentoon, hun portretten in sepia, vol toewijding bekommeren we ons om degenen die we hebben uitgeroeid. Er gaat een gekreun op onder de lectoren, *here he goes again*, ze verwachten een van mijn uitbarstingen, ze hebben van mij al vaker een lawine van woede over zich heen gekregen, ze weten uit ervaring dat het apocalyptisch afloopt als Mr. Iceberger apodictisch begint. Het is onze eerste avond samen, ik bijt op mijn tong en hou mijn mond, terwijl om me heen het gemurmel van nieuwe gesprekken begint.

Als enige blijf ik achter bij de oude baas, die ons de hele

avond zwijgend heeft bediend. Het is een gewoonte geworden sinds die eerste keer dat ik hem bezocht. Ik had mijn camera op een van de houten banken in zijn kroeg laten liggen en moest terug door de kou, tegen de straffe wind in, verkleumd kwam ik binnen, hij moest me nog een opwarmertje offeren, een gesprek voor lief nemen, we waren vreemden voor elkaar en dat werd aanvankelijk alleen maar erger, maar van lieverlee, zin voor zin, glaasje voor glaasje, legden we ons harnas af, tot onze wonden zichtbaar werden. Daarna bleven we in elkaars gedachten. Rustig veegt hij de houten tafels af, met draaiende bewegingen, de aderen op de rug van zijn handen zijn ijsribbels, de huid is op veel plaatsen leverbruin. Met onverzoenlijke toorn vervloekt hij zijn lot geboren opgegroeid vergrijsd te zijn in dit van meet af aan provisorisch in elkaar geflanste Ushuaia, waar elke winkel *Finisterre* heet en op elk schort pinguïns prijken, een oord dat zich nog nooit over iemand heeft ontfermd, noch over de rondzwerfenden die ooit blootsvoets over doornen liepen tot ze door gelukszoekers en gedwongen immigranten werden doodgeslagen, noch over de ballingen met hun zware ketenen, wier verlangen om te ontsnappen steeds dieper in hun vlees sneed, noch over hun nakomelingen, die op hun knieën vallen voor de toeristen, alsof ze de opgedroogde modder van hun zolen willen krabben, alsof de grond van Tierra del Fuego nog altijd goudstof bevat. Verandert een plaats ten goede als mensen er vrijwillig naartoe gaan? Geeft met bloed doordrenkte turf warmte als hij thuis in de kachel wordt verstoekt? De oude baas verdwijnt even en komt terug met twee buikige